BURUN BO‘SHLIG‘I VA PARANAZAL SINUSLAR TARAQQIYOTI, BURUN ANOMALIYALARI (ATREZIYA, SEPTUM NUQSONLARI VA BOSHQALAR)

Boyqobilov Soatmurod Shuxrat o‘g‘li – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Morfologik fanlar kafedrasi o‘qituvchisi.

E-mail: soatmurad_boyqobilov@tues.uz

https://orcid.org/0009-0007-8029-8984

Jo'rayeva Muattar Begimqul qizi-Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti talabasi.Email:muattarjorayeva70@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada burun bo‘shlig‘i va paranazal sinuslarning embrional hamda postnatal taraqqiyoti, ularning anatomik va fiziologik xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, burun anomaliyalari, jumladan xoanal atreziya, burun septumi nuqsonlari, tug‘ma deformatsiyalar va boshqa patologik holatlar haqida ma’lumot berilgan. Kasalliklarning kelib chiqish sabablari, klinik belgilari, diagnostikasi va zamonaviy davolash usullari

tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: burun bo‘shlig‘i, paranazal sinuslar, xoanal atreziya, burun septumi, tug‘ma anomaliyalar, embriogenez, rinologiya, sinusit.

Аннотация

В данной статье рассмотрены эмбриональное и постнатальное развитие полости носа и околоносовых пазух, их анатомические и физиологические особенности. Также представлены сведения о врождённых аномалиях носа, включая хоанальную атрезию, дефекты носовой перегородки и другие патологические состояния. Проанализированы причины возникновения, клинические проявления, диагностика и современные методы лечения данных заболеваний.

Ключевые слова: полость носа, околоносовые пазухи, хоанальная атрезия, носовая перегородка, врождённые аномалии, эмбриогенез, ринология, синусит

Abstract

This article discusses the embryonic and postnatal development of the nasal cavity and paranasal sinuses, including their anatomical and physiological characteristics. It also provides information about congenital nasal anomalies such as choanal atresia, septal defects, and other pathological conditions. The causes, clinical manifestations, diagnostic methods, and modern treatment approaches are analyzed.

Keywords: nasal cavity, paranasal sinuses, choanal atresia, nasal septum, congenital anomalies, embryogenesis, rhinology, sinusitis.

Kirish

Burun bo‘shlig‘i nafas olish tizimining boshlang‘ich qismi bo‘lib, organizmga kirayotgan havoni isitish, namlash va tozalash vazifalarini bajaradi. Paranazal sinuslar esa kalla suyaklari ichida joylashgan havo bilan to‘lgan bo‘shliqlar hisoblanadi. Ular ovoz rezonansini hosil qilish, kalla massasini yengillashtirish va nafas yo‘llarini himoya qilishda ishtirok etadi.

Burun va sinuslarning rivojlanishi embrional davrdanoq boshlanadi. Embrional rivojlanishdagi buzilishlar tug‘ma anomaliyalarning yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi. Bunday nuqsonlar nafas olish, hid bilish, ovqatlanish va nutq faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Burun bo‘shlig‘ining embrional taraqqiyoti

Burun rivojlanishi homila hayotining 3–4 haftalarida boshlanadi. Ektoderma qavatida “nazal plastinkalar” hosil bo‘ladi. Ushbu plastinkalar chuqurlashib burun chuqurchalariga aylanadi. Keyinchalik ular burun bo‘shlig‘ining boshlang‘ich qismini hosil qiladi.

5–6 haftalarda medial va lateral burun o‘simtalari shakllanadi. Medial o‘simtalar qo‘shilishi natijasida:

- burun to‘sig‘i,
- yuqori labning markaziy qismi,
- birlamchi tanglay hosil bo‘ladi.

Lateral o‘simtalar esa burun qanotlarini shakllantiradi.
7–10 haftalarda burun bo‘shlig‘i og‘iz bo‘shlig‘idan ajraladi va xoanalar hosil bo‘ladi. Shu davrdagi rivojlanish buzilishlari xoanal atreziyaga olib keladi.

Paranazal sinuslarning taraqqiyoti

- Paranazal sinuslarga:
- yuqori jag‘ sinusi,
- peshona sinusi,
- ponasimon sinus,
- g‘alvirsimon sinus kiradi.
- Yuqori jag‘ sinusi

Homilaning 10-haftasida shakllana boshlaydi. Tug‘ilganda kichik hajmda bo‘ladi, keyinchalik tez kattalashadi.

G‘alvirsimon sinus

Tug‘ilish vaqtida nisbatan yaxshi rivojlangan bo‘ladi. Bolalarda yallig‘lanish kasalliklari ko‘p uchrashining sababi ham shu hisoblanadi.

Peshona sinusi

2 yoshdan keyin rivojlana boshlaydi va o‘smirlik davrida to‘liq shakllanadi.

Ponasimon sinus

Burun bo‘shlig‘ining anatomik tuzilishi

Burun bo‘shlig‘i:

burun to‘sig‘i,

burun chig‘anoqlari,

burun yo‘llari,

shilliq qavatdan tashkil topgan.

Shilliq qavat kiprikli epiteliy bilan qoplangan bo‘lib, havoni tozalash va namlash vazifasini bajaradi.

Burun to‘sig‘i tog‘ay va suyak qismlardan iborat. Uning qiyshayishi nafas olishni qiyinlashtiradi.

Burun anomaliyalari

Xoanal atreziya

Xoanal atreziya — burun bo‘shlig‘ining halqum bilan tutashuvchi qismi berk bo‘lib qolishi bilan xarakterlanadigan tug‘ma nuqson.

Turlari:

suyakli,

pardali,

aralash.

Klinik belgilari:

yangi tug‘ilgan chaqaloqda nafas yetishmovchiligi,

emishda qiyinchilik,

sianoz,

og‘iz orqali nafas olish.

Ikki tomonlama atreziya hayot uchun xavfli hisoblanadi.

Diagnostika:

KT (kompyuter tomografiya),

endoskopiya,

rentgenologik tekshiruv.

Davolash:

Asosan jarrohlik yo‘li bilan amalga oshiriladi.

Burun septumi nuqsonlari

Burun septumi deformatsiyasi eng ko‘p uchraydigan patologiyalardan biridir.

Sabablari:

embrional rivojlanish buzilishi,

tug‘ruq travmasi,

jarohatlar,

suyaklarning notekis o‘sishi.

Belgilari:

burun bitishi,

bosh og‘rig‘i,

sinusit,

horlash,

hid bilishning pasayishi.

Davolash:

Septoplastika operatsiyasi orqali tuzatiladi.

Boshqa tug‘ma anomaliyalar

Burun ageneziyasi

Burunning to‘liq rivojlanmasligi juda kam uchraydi.

Burun duplikatsiyasi

Burun qismlarining ikki marta rivojlanishi bilan xarakterlanadi.

Tanglay yoriqlari bilan bog‘liq nuqsonlar

Burun va og‘iz bo‘shlig‘i o‘rtasidagi anatomik bog‘liqlik sababli ko‘pincha birga uchraydi.

Dermoid kistalar

Embrional to‘qimalarning noto‘g‘ri joylashuvi natijasida hosil bo‘ladi.

Paranazal sinuslar kasalliklari

Sinuslarning noto‘g‘ri rivojlanishi quyidagi kasalliklarga sabab bo‘lishi mumkin:

sinusit,

frontit,

etmoidit,

sfenoidit.

Sinusit belgilari:

bosh og‘rig‘i,

burun bitishi,

isitma,

yuz sohasida og‘riq,

yiringli ajralma.

Diagnostika usullari

Zamonaviy diagnostik usullar:

endoskopik tekshiruv,

KT,

MRT,

rentgenografiya,

rinoskopiya.

KT sinuslarning anatomik holatini aniqlashda eng samarali usullardan biridir.

Davolash usullari

Konservativ davolash

antibiotiklar,

antihistamin preparatlar,

burun tomchilari,

fizioterapiya.

Jarrohlik davolash

septoplastika,

endoskopik sinus operatsiyasi,

atreziya koreksiyasi.

Profilaktika

Homiladorlik davrida zararli omillardan saqlanish.

Infeksion kasalliklarni oldini olish.

Bolalarda LOR tekshiruvlarini muntazam o‘tkazish.

Burun jarohatlaridan ehtiyot bo‘lish.

Xulosa

Burun bo‘shlig‘i va paranazal sinuslarning normal rivojlanishi organizmning nafas olish faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega. Embrional taraqqiyotdagi buzilishlar turli tug‘ma anomaliyalarga sabab bo‘ladi. Xoanal atreziya, septum nuqsonlari va boshqa patologiyalar erta aniqlansa samarali davolash mumkin. Zamonaviy diagnostika va jarrohlik usullari bemor hayot sifatini yaxshilashda muhim o‘rin tutadi.

Burunning fiziologik vazifalari

Burun quyidagi muhim funksiyalarni bajaradi:

- Nafas olish.
- Havoni isitish.

- Havoni namlash.
- Mikroorganizmlarni ushlab qolish.
- Hid bilish.

Nutq rezonansini hosil qilish.

Burun orqali o‘tuvchi havo shilliq qavat va qon tomirlari yordamida isitiladi.
Kiprikli epiteliy chang va bakteriyalarni ushlab qoladi.
Homiladorlik davridagi zararli omillar
Quyidagi omillar tug‘ma nuqsonlarga olib kelishi mumkin:

- virusli infeksiyalar,
- radiatsiya,
- alkogol,
- chekish,
- ayrim dorilar,
- genetik mutatsiyalar.

Bolalarda uchraydigan muammolar

Bolalarda:

- adenoidlar,
- allergik rinit,
- sinusit,
- burun poliplari ko‘p uchraydi.

Bu holatlar nafas olish va uyqu sifatiga salbiy ta’sir qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sapin M.R. “Odam anatomiyasi”.

2. Gray’s Anatomy. 42-edition.

3. Netter F. Atlas of Human Anatomy.

4. Sobotta Anatomy Atlas.

5. Moore K.L. “Clinically Oriented Anatomy”.

6. Snell R.S. “Clinical Anatomy”.

Last’s Anatomy.

7. **Otorhinolaryngology Clinical Textbook.**